

GENDER A DEMOKRACIE VE STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPĚ¹ / HANA HAŠKOVÁ

Dne 20. června 2005 se v Praze konala celoevropská konference *Gendering Democracy in an Enlarged Europe*, na níž byly prezentovány výsledky evropského výzkumného projektu, který byl zaměřen na zkoumání občanské a politické participace a reprezentace žen v zemích střední a východní Evropy. Vedle zástupců a zástupkyň akademické obce se konferenci zúčastnili také představitelé a představitelky vládního, zákonodárského a občanského neziskového sektoru. Konference byla zahájena plenárním zasedáním, jež otevřela Anna Čurdová, která hovořila o praxi prosazování politiky rovných příležitostí, rovného zacházení a rovnosti v Radě vlády pro rovné příležitosti v ČR. Barbara Einhorn z University of Sussex představila historicky mladší politiku genderového mainstreamingu, která má jako metoda postupovat každou fází zákonodárných procesů od tvorby legislativy, přes její implementaci, evaluaci a případnou novelizaci (viz např. Lorenz-Meyer 2003). Stejně jako Anna Čurdová zdůraznila pro politickou participaci a reprezentaci žen nejen nutnost implementace výše uvedených politik, ale také nutnost zavádění pozitivních opatření, konkrétně kvót. Ty jsou v postkomunistických zemích přijímány často s nedůvěrou a odkazem k jejich faktické neúčinnosti v rámci bývalého politického režimu. Během něho byly sice stanoveny kvóty, které měly zajišťovat dostatečnou velikost minoritní skupiny – v diskutovaném případě žen-politiků – k prosazování jejich specifických požadavků, nicméně výše uvedená podstata kvótního mechanismu naplněna nebyla kvůli faktické politické slabosti národních parlamentů v rámci bývalého východoevropského bloku. Stejně jako Kinga Lohman, představitelka středoevropské a východoevropské mezinárodní neziskové nevládní organizace Karat Coalition, řešila Barbara Einhorn problematiku financování a (ne)závislosti nevládních neziskových organizací, tedy entit, které vyplňují mezeru mezi státem a občany a často nahrazují aktivní občanskou společnost tam, kde aktivní občanská společnost a mobili-

zace z nejrůznějších důvodů chybí. Zita Gurmain, zástupkyně Komise pro ženská práva v Evropském parlamentu uzavřela plenární zasedání diskusí a výzvou k ženské solidaritě.

Odpolední část konference se skládala ze tří workshopů. Jeden byl zaměřen na ženskou politickou participaci v zemích střední a východní Evropy (zejména ve Slovinsku, Slovensku, Litvě a Lotyšsku), druhý na feministickou mobilizaci v tomto regionu (zejména v ČR, Polsku, Bulharsku a Rumunsku) a třetí na implementaci genderového mainstreamingu v daném geopolitickém prostoru (zejména v Maďarsku a Estonsku). Každá prezentovaná národní studie byla doprovázena vystoupením diskutantky, která měla za úkol reflektovat všechny národní studie z mezinárodní komparativní perspektivy.

Národní studie vycházely z dat a metodologie tříletého mezinárodního výzkumu *Enlargement, Gender and Governance* (EGG), jehož se účastnily výzkumnice a výzkumníci z výše uvedených zemí střední a východní Evropy. Projekt si kladl za cíl analyzovat, do jaké míry umožňují existující sociální a politické struktury a sociokulturní a politické mechanismy v daném regionu ženskou politickou a občanskou participaci a reprezentaci žen. Teoreticky využíval projekt přístup „path-dependency“, podle něhož nesou existující instituce a mechanismy rezidua minulých institucionálních mechanismů i jejich percepce. Konkrétně tak mohou mít obdobné instituce a mechanismy v kontextu různých zemí velice odlišné významy i dopady. Pochopení specifčnosti těchto významů a dopadů je velmi důležité nejen z hlediska výzkumného, ale především v kontextu formulace a aplikace strategických doporučení pro zvýšení efektivity daných institucionálních mechanismů. Všechny studované instituce a mechanismy byly proto v rámci výzkumného projektu systematicky analyzovány z hlediska historického vývoje od 80. let 20. století, přes období socioekonomické a politické transformace a konsolidace partici-

ny. Fórum bude dále vzdělávat a poskytovat informace o problematice formou seminářů, kulatých stolů nebo diskusních skupin pro různorodé cílové skupiny. Jako další okruh činnosti plánuje Fórum 50 % lobbying. Organizace zamýšlí ovlivňovat zodpovědné osoby a představovat jim možné nástroje řešení (pozitivní akce) a zahraniční zkušenosti tak, aby se prosadily systémové změny. V závislosti na finančních prostředcích Fórum 50 % plánuje realizovat rozsáhlé mediální kampaně, které by přitáhly pozornost české veřejnosti k tématu nízké politické účasti žen a zároveň v předvolebních obdobích apelovaly na ženy jako na aktivní voličky.

Spolupráce a současné projekty

Vzhledem k významu a rozsahu tématu chce Fórum 50 % spolupracovat i s ostatními aktéry v této oblasti, nejen s neziskovými organizacemi, ale i akademickými institucemi a jednotlivci z různých sektorů tak, aby vznikla koalice, která bude prosazovat vyšší zastoupení žen v rozhodovacích pozicích v širokém měřítku. Jednou z budoucích aktivit sdružení je rovněž navázání spolupráce se zahraničními organizacemi podobného zaměření, které mohou Fóru 50 % poskytnout cenné rady a zkušenosti z vlastních projektů a dalších aktivit ve svých zemích. V České republice se jeví nadějně iniciativa České ženské lobby, která je pobočkou velmi silné evropské organizace – European Women's Lobby. Tato česká iniciativa zatím nemá právní subjektivitu, ale její fungování by bylo velkým krokem vpřed, zejména v oblasti propojení a společného působení ženských nevládních organizací.

Fórum 50 % kolem sebe seskupuje širší poradní skupinu expertů, expertek a veřejně činných osob, politiků, novinářů, novinářek a dalších aktérů, kteří v souladu s principy a cíli organizace budou participovat na aktivitách Fóra a propagovat genderovou rovnost na veřejnosti i v oblasti svých pravomocí.

patorních demokratických režimů ve sledovaných státech střední a východní Evropy, až po přípravu a vstup jednotlivých zemí do Evropské unie v roce 2004 (s výjimkou Rumunska a Bulharska, které by měly vstoupit do EU v roce 2007).

Konkrétně byly ve výzkumném projektu kromě analýzy míry politické a občanské participace žen ve střední a východní Evropě mapovány strategie působení žen zejména v rámci politických stran, neziskových organizací, odborů a sociálních hnutí. Dále bylo zkoumáno, do jaké míry tato jednotlivá prostředí podporují, anebo naopak brání ženské participaci v určování a ovlivňování konkrétních politik, které stojí přímo či zprostředkovaně v centru zájmu žen.

Hlavní výzkumné otázky projektu EGG byly následující: 1. Do jaké míry a jakým způsobem ovlivnila socioekonomická a politická transformace zemí střední a východní Evropy a příprava těchto zemí na vstup do EU zastoupení žen ve veřejné a politické sféře ve sledovaných zemích? 2. Do jaké míry a jakým způsobem se v zemích střední a východní Evropy podílejí ženská občanská sdružení na prosazování ženských práv a politik genderové rovnosti (rovných příležitostí, rovného zacházení, rovnosti a genderového mainstreamingu)? 3. Jaké strategie na zvýšení podílu a vlivu žen ve veřejných rozhodovacích strukturách lze v těchto státech doporučit jednotlivým veřejným kolektivním aktérům?

Specifické cíle výzkumného projektu EGG zahrnovaly: 1. Mapování a analýzu vývoje podílu ženských občanských a politických organizací a méně formalizovaných uskupení v zemích střední a východní Evropy během procesu společenské transformace a integrace těchto zemí do struktur EU. 2. Analýzu struktur veřejného prostoru zemí střední a východní Evropy z hlediska jejich podpory či bariér pro politickou a občanskou účast a vliv žen. 3. Mapování a analýzu veřejných oblastí s nejslabším zastoupením a vlivem žen. 4. Hodnocení vlivu žen na přijímání a realizaci politických kroků k prosazování politik genderové rovnosti v zemích střední a východní Evropy. 5. Mapování a analýzu nových

forem diskriminace a genderové segregace v zemích střední a východní Evropy po roce 1989. 6. Zhodnocení účinnosti a kontroly institucí, které byly založeny v zemích střední a východní Evropy za účelem implementace politik genderové rovnosti.

Výzkumnice a výzkumníci projektu se soustředili na extenzivní sběr dat v dané oblasti, kvantitativní i kvalitativní analýzu těchto dat, na veřejnou prezentaci výsledků těchto analýz a rovněž na formulaci strategických doporučení pro zvýšení občanské a politické participace a reprezentace žen ve sledovém regionu. Závěrečný komparativní a politicko-strategický dokument a závěrečné výzkumné národní studie budou publikovány v roce 2006. Pražská konference v roce 2005 spolu s konferencí pro představitele EU, která se konala v lednu 2005 v Bruselu, byly prvními z veřejných závěrečných aktivit výzkumného týmu EGG, na něž bude v tomto roce navazovat publikace speciálního čísla *Czech Sociological Review* zaměřeného na občanskou a politickou participaci žen v zemích střední a východní Evropy. Průběžné veřejné aktivity výzkumného konsorcia jsou kromě toho dostupné na www.qub.ac.uk/egg.

Literatura

Lorenz-Meyer, D. 2003. „Policy Initiatives and Tools to Promote Women’s Participation and Gender Equality in the Process of the Czech Republic’s Accession to the European Union”. Pp. 61 – 81 in Hašková, H., Křížková, A. *Women’s Civic and Political Participation in the Czech Republic and the Role of European Union Gender Equality and Accession Policies*. Sociological papers. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Poznámky

1 Tento text vznikl v rámci grantového projektu *Enlargement, Gender and Governance: The Civic and Political Participation and Representation of Women in EU Candidate Countries*, který byl podpořen v rámci V. Rámcového programu EC v roce 2002 (HPSE-CT2002-000115).

Na závěr lze jen konstatovat, že po patnácti letech demokratického vývoje v České republice by měly být konečně demokratické principy uplatněny genderově neutrálně na všech stupních rozhodování, což si klade Fórum 50 % jako svůj základní cíl.

Literatura

Priority a postupy vlády při prosazování rovných příležitostí mužů a žen. 2005, www.mpsv.cz

Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů. 2004. Praha: Gender Studies, o. p. s., www.feminismus.cz/download/GS_stin.pdf.

Ženy a muži v datech. 2003. Praha: MPSV a ČSÚ, www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/1415-03.